

ANALYSe

Läkemedelsindustrin Dansk succé och svenskt fiasko

+7.000 anställda i Danmark
-9.000 anställda i Sverige
förändring sedan millennieskiftet

En analys från Øresundsinstitutet
av Anders Olshov, chefanalytiker

Juli 2013

ANALYSe

Utvecklingen i Danmark och Sveriges läkemedelsindustri

- **+7.000 anställda i dansk läkemedelsindustri +61%**
-9.000 anställda i svensk läkemedelsindustri, -43%
- **Danska läkemedelsföretag rekryterar svenska experter**
- **AstraZeneca har stängt F&U-avdelningarna i Lund och Södertälje**
- **Långsiktigt ägande har gynnat de danska företagen**
- **Exportandelen har ökat från 6 till 11% i Danmark, men faller i Sverige**
- **Bara i tre länder har företagen ökat sina F&U-utgifter mer än i Danmark**
Sveriges försvagning som forskningsnation saknar motstycke i världen

Läkemedelsindustrin: Dansk succé och svenskt fiasko

– Danmark förstärks och Sverige rasar som forskningsnation

SEDAN MILLENNIESKIFTET HAR SKANDINAVIENS LÄKEMEDELSKARTA RITATS OM.

Sveriges läkemedelsindustri har krympt i en omfattning som saknar motstycke historiskt och i världen. Två av de tre största F&U-avdelningarna har stängts ned. Danmarks läkemedelsindustri har samtidigt växt kraftigt och sugit upp svenska experter. Øresundsinstitutet belyser i följande analys hur de två ländernas läkemedelsindustrier har utvecklats i antal anställda och exporten som andel av BNP, utvecklingen i fyra av de största företagen, hur forskning & utveckling påverkats samt ger förklaringar till Danmarks succé och Sveriges fiasko med stor åverkan på forskningen.

Sedan 2000 har läkemedelsexporten som andel av den totala exporten ökat från 6 till 11 procent i Danmark och från 3 till 6 procent i EU. Dess betydelse i Europa har alltså generellt ökat. I Sverige ligger den däremot kvar på 5 procent efter att under några år toppat på 6-7 procent och trenden är nedåtgående. Läkemedelsexporten i EU har därmed passerat den i Sverige, varför Sverige har förlorat sin ställning som ett starkt läkemedelsland. I Danmark är industrin klart viktigare än i övriga EU.

Antalet anställda i Danmark har ökat med 61 procent från 11.560 till 18.580 sedan 2000. I Sverige har antalet anställda minskat sedan toppåret 2001 från 21.230 till 12.200, med 43 procent. På företagsnivå har Novo Nordisk ökat antalet anställda på Sjælland från 8.767 år 2000 till 14.792, en ökning med 69 procent, och bl.a. byggt ut produktionsanläggningen i Kalundborg. Lundbeck har ökat svagt till runt 2.000 anställda. I Sverige har AstraZeneca reducerat antalet anställda från ca 11.000 till 5.500, en minskning med 50 procent, samt stängt sina forsknings- och utvecklingsavdelningar med 950 personer i Lund och 1.350 personer i Södertälje. Minskningen är ännu större om vi jämför med åren 2003-2007 då mellan 12.000 och 13.000 arbetade på AstraZeneca i Sverige. De bolag som i dag utgör resterna av Pharmacia & Upjohn har minskat antalet anställda från 7.340 till 5.250, med 28 procent.

relse är Håkan Björklund med en bakgrund i Astra och sedermera i danska Nycomed. VD i Lundbeck är Ulf Wiinberg som är en dansk medborgare uppväxt i Helsingborg, boende i Malmö, vars modersmål är svenska och som under lång tid arbetade i amerikanska Wyeth. Detta är toppen på ett isberg. I dansk läkemedels- och bioteknikindustri arbetar många hundratals meriterade svenskar.

Utvecklingen står i skarp kontrast till hur det såg ut kring millennieskiftet då den svenska läkemedelsindustrin blomstrade efter ett lysande 1990-tal. Astras forskningsenhet i Mölndal utanför Göteborg hade tagit fram magsårsmedlet Losec som under flera år var världens mest sålda läkemedel och som sålde för 375 miljarder kronor 1998-2002, innan efterföljaren Nexium tog över. 1999 fusionerade Astra med brittiska Zeneca, sades det, men i praktiken förvärvade Zeneca Astra genom ett bud värt 270 miljarder kronor. Wallenbergfamiljen, som ägde knappt tio procent av Astra minskade sin ägarandel till fem procent och sin makt ännu mer. Affären gick igenom trots kritik från Aktiespararna och journalister på Affärsvärlden, Veckans Affärer och Svenska Dagbladet och huvudkontoret flyttade till London. AstraZeneca fortsatte att växa i Sverige under ytterligare några år, men successivt minskade det svenska inflytandet i koncernen och under senare år har F&U-avdelningarna i Lund och Södertälje stängts och antalet anställda halverats.

Antal anställda i läkemedelsindustrin i Danmark och Sverige

	2000	2012	Förändring
Novo Nordisk på Sjælland	8.767	14.792	+69%
Lundbeck i Valby, Köpenhamn	1.656	2.016	+22%
AstraZeneca i Sverige	11.000	5.500	-50%
Pharmacia & Upjohn i Sverige*	7.338	5.250	-28%
Danmark totalt	11.560	18.580	+61%
Sverige totalt	21.230	12.200	-43%

* Sålades till Pfizer 2003. 2012 anger resterna från f.d. P&U.
Källa: Företagen samt SCB och Danmarks Statistik.

Utvecklingen har gjort att flera ledande svenska läkemedelsveteraner idag arbetar för de danska företagen. Ordförande i Novo Nordisk är Göran Ando med ett förflutet som forskningschef på Pharmacia och ordförande i Lundbecks sty-

Även den andra stora svenska läkemedelskoncernen Pharmacia fusionerade, 1995 med amerikanska Upjohn och flyttade samma år huvudkontoret till London, för att två år senare flytta det till USA. Sverige berömdes sig, trots att hu-

vudkontoren flyttade från landet, för att ha skapat två internationella läkemedelsjättar. Staten halverade sin ägarandel i Pharmacia & Upjohn i samband med fusionen 1995 och 1999 sålde den sina sista sju procent av aktierna. Volvo hade redan sålt och därmed fanns det ingen långsiktig svensk ägare kvar i bolaget. 2003 blev Pharmacia & Upjohn uppköpt av amerikanska Pfizer och flyttades delar av verksamheten från Sverige eller avvecklades och snart fanns det bara mindre bolag kvar.

En viktig skillnad mellan Sverige och Danmark är att de danska företagen förblev danskägda, långsiktigt ägda av stiftelser. Novo Nordisk ägs av Novo Nordisk Fonden som förutom Novo Nordisk äger enzymföretaget Novozymes. Lundbeck ägs av Lundbeckfonden som förutom Lundbeck äger ALK-Abello, ett läkemedelsföretag verksamt inom allergi. Leo Pharma ägs av Leo Fondet och det fjärde stora danska läkemedelsföretaget Ferring av Dr. Frederik Paulsen Foundation. Det har gett den danska läkemedelsindustrin en långsiktighet, vilket behövs då det i genomsnitt tar ca tolv år att utveckla ett läkemedel innan försäljningsprocessen kan starta och de första intäkterna normalt kommer. De svenska ägarna valde att sälja och fusionera sina bolag, tappade kontrollen och de nya koncerner som skapades blev efterhand fokuserade på att jaga kostnadssynergier framför att fokusera på organisk tillväxt såsom de danska bolagen.

Det är tydligt att finansmarknaden styr Sverige betydligt mer än i Danmark. De två svenska storfusionerna med anglo-sachsiska företag hade redan tidigare föregåtts av svenska strukturaffärer. Pharmacia hade strax före köpt upp eller fusionerat med en rad svenska läkemedels- och bioteknikföretag: 1986 köptes Skånebolagen Leo (dagens McNeil med 650 anställda i Helsingborg och känt för tillverkningen av rökavvänjningstuggummit och plåstret Nicorette) och Ferrosan med rötter i köpenhamnska Löveapoteket för 3,3 mdr SEK, LKB-Produkter AB i Uppsala för 1,2 mdr SEK och amerikanska Intermedics för 500 miljoner SEK. Pharmacia slogs 1990, då kontrollerat av Volvo, samman med KabiVitrum, kontrollerat av statliga Procordia, och Kabi Pharmacia bildades. KabiVitrum hade för övrigt bildats 1972 och hade sin bakgrund i de två företagen Kabi, ett dotterbolag som danska Kongens Bryghus etablerade i Malmö 1931, och Vitrum som grundats i Stockholm 1877. Kabi Pharmacia med 11.000 anställda köpte 1993 italienska Fice, ägt av kemikoncernen Montedison, med 7.000 anställda för omkring två miljarder USD, efter att 1991 ha köpt det mindre Pierrel, även det italienskt. Det blev ett av Europas tio största och ett av världens tjugo största läkemedelsföretag. Kabi Pharmacia bytte namn till Pharmacia 1993 i en affär mellan statliga Procordia, som tog över läkeme-

delsdelen, och Volvo, som tog över konsumentdelarna tobak och livsmedel. I både fallet med Astra och Pharmacia fanns investmentbankerna hela tiden närvarande. De föreslog nya förvärv eller fusioner, avknoppningar och bytesaffärer, argumenterade för vikten av att bli större, utnyttjade företagschefernas önskan om att bli chefer för större koncerner med närvaro på den viktiga USA-marknaden och få amerikanska jätelöner, samt utnyttjade ägarnas bristande engagemang och förståelse för branschen. Liknande storaffärer genomfördes i mängder internationellt. Den svenska staten hade efter affären mellan Volvo och Procordia en önskan om att kliva av som ägare, då den inte var bekväm med att sköta ett läkemedelsföretag, än mindre att gå i svaromål om varför den nya chefen Fred Hassan fick en årslön 1997 inkl. bonus på astronomiska 130 miljoner kronor, vilket var pikant för den socialdemokratiska regeringen. Även i fallet med Astra fanns många passiva svenska fonder som ägare, som accepterade fusionen med Zeneca och de argument som framfördes, i synnerhet som de inte vågade gå emot Wallenbergfamiljens maktbolag Investor och dess ordförande Percy Barnevik, dåvarande VD för ABB.

Det svaga svenska ägandet är en förklaring till läkemedelsindustrins ras i Sverige. Det starka långsiktiga ägandet är å andra sidan en förutsättning för framgångarna i Danmark. Utan stiftelseägandet hade Danmark aldrig kunnat behålla ägandet i sina stora läkemedelsföretag, utan de hade blivit uppköpta eller hade fusionerat såsom är vanligt i den anglosachsiska världen. En ytterligare förklaring till framgångarna är att Novo Nordiskt är verksamt inom den snabbt växande marknaden för behandling av diabetes. När makarna August och Marie Krogh återvände till Köbenhavn från Kanada 1922 med tillstånd att tillverka och sälja insulin, för att redan året efter starta företaget Nordisk Insulinlaboratorium kunde de inte ana vilken folksjukdom diabetes skulle utveckla sig till och att företaget skulle bli ett världsledande läkemedelsföretag med totalt 35.000 anställda i världen.

Med ett börsvärde på ca 575 mdr SEK (491 mia DKK) är Novo Nordisk numera värt mer än AstraZenecas börsvärde på 468 mdr SEK och det högst värderade börsföretaget i Norden. Det kan jämföras med 1998 då Astra och Zeneca var värt åtta gånger mer än Novo Nordisk. Under samma tid har Novo Nordisk ökat antalet anställda med 206 procent och offensivt växt organiskt, medan Astra Zeneca reducerat antalet anställda med 8 procent och skurit ned för att istället köpa in produkter från externa företag. Vinsten före skatt har ökat 755 procent i Novo Nordisk, med 81 procent för AstraZeneca.

Det är i efterhand tydligt att Wallenbergfamiljen och den svenska staten sålde ut svensk läkemedelsindustri och att det har haft mycket negativa effekter, inte

bara för läkemedelsindustrin utan för hela forskningssamhället. Ingen annan bransch är lika forskningsintensiv som läkemedelssektorn där 37 procent av de totala arbetskraftskostnader 2011 utgjordes av F&U, enligt SCB. Mellan 2001 och 2011 minskade läkemedelsindustrin sina F&U-utgifter i Sverige från 12,6 till 9,8 mdr SEK i löpande priser, samtidigt som den totala företagssektorns F&U-utgifter ökade från 58,4 till 80,3 mdr SEK. Dess andel av den totala F&U-verksamheten i Sverige minskade från 21,6 till 12,2 procent och är nu klart lägre än dess andel i Danmark (19 procent). Hade den behållit sin andel i Sverige skulle den satsat ytterligare 7,5 mdr SEK 2011.

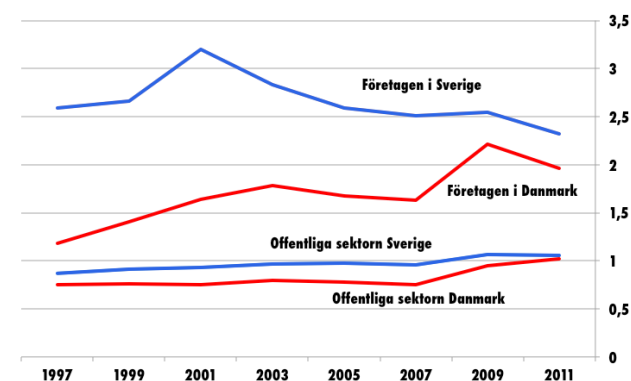
Det är en av flera förklaringar till varför företagssektorn har minskat sina F&U-utgifter som andel av BNP mer i Sverige än i något annat jämförbart land (OECD plus större icke OECD-länder) 2001-

2011, från 3,2 till 2,3 procent. Telekomkoncernen Ericssons kraftiga neddragningar efter 2001 är en annan orsak. Minskningen med 0,9 procentenheter har skett när OECD-länderna och EU-28 under samma tid ökat med 0,1 procentenheter och Danmark ökat med 0,4 procentenheter, från 1,6 till 2,0 procent av BNP. Endast i Sydkorea, Taiwan och Kina har företagen ökat sina F&U-utgifter som andel av BNP mer än vad de har gjort i Danmark. Sverige har sedan 2001 fallit från andra till femte plats bland de länder där företagssektorns satsar mest på F&U som andel av BNP, medan Danmark under samma tid stigit från nionde till sjunde plats.

För Sveriges vidkommande är nedgången än värre än vad statistiken visar. Stängningen av AstraZenecas F&U-enheter i Lund och Södertälje skedde 2010-2012 och finns inte med fullt ut i statistiken, utan lär påverka 2013 års siffror negativt. Slutsatsen är att ägarskapet har haft stor betydelse i Danmarks förstärkning som forskningsnation och för Sveriges exceptionella försvagning, som saknar motstycke i världen sedan 2001.

ANDERS OLSHOV

Forsknings- och utvecklingsutgifter (andel av BNP, %)

Källa: Danmarks Statistik, SCB.

Företagssektorns F&U-utgifter som andel av BNP (%)

	2001	2011	Förändring (procentenheter)
Syd Korea	1,9	3,1	+1,2
Taiwan	1,3	2,2	+0,9
Kina	0,6	1,4	+0,8
Danmark	1,6	2,0	+0,4
Tjeckien	0,7	1,1	+0,4
Irland	0,8	1,2	+0,4
Finland	2,4	2,7	+0,3
Japan	2,3	2,6	+0,3
Tyskland	1,7	1,9	+0,2
Spanien	0,5	0,7	+0,2
Italien	0,5	0,7	+0,2
Turkiet	0,2	0,4	+0,2
Norge	0,9	0,9	0
Israel	3,5	3,5	0
Frankrike	1,4	1,4	0
Polen	0,2	0,2	0
Ryssland	0,8	0,7	-0,1
Storbritannien	1,2	1,1	-0,1
USA	2,0	1,9	-0,1
Kanada	1,3	0,9	-0,4
Sverige	3,2	2,3	-0,9
EU-28	1,1	1,2	+0,1
OECD	1,5	1,6	+0,1

Källa: Danmarks Statistik, SCB.

Novo Nordisk utklassar AstraZeneca

Novo Nordisk	1998	2012	Förändring, %
Anställda	11.349	34.731	+206
Försäljning, mdr SEK	16,2	91,3	+464
Vinst före skatt, mdr SEK	3,8	32,5	+755
F&U-kostnader, mdr SEK	3,3	12,8	+288
Marknadsvärde, mdr SEK	66	575	+771

AstraZeneca	1998	2012	Förändring, %
Anställda	56.000	51.700	-8
Försäljning, mdr SEK	111,3	189,6	+70
Vinst före skatt, mdr SEK	28,9	52,2	+81
F&U-kostnader, mdr SEK	16,7	30,2	+81
Marknadsvärde, mdr SEK	533	468	-12

Källa: Företagens årsredovisningar. Växelkurser som har använts:: 1998: DKK/SEK 1,19, USD/SEK: 7,95. 2012: DKK/SEK 1,17, USD/SEK 6,78

En analys från Øresundsinstitutet av Anders Olshov, chefanalytiker

+46 733 33 66 60
anders.olshov@oresundsinstitutet.org

ØRESUNDSINSTITUTTET er en nonprofit organisation, som finansieres af samfund og erhvervsliv i Sverige og Danmark. Vores opgave er at følge og analysere udviklingen i Øresundsregionen. Øresundsinstituttet udarbejder rapporter, arrangerer konferencer og udgiver det dansk-svenske samfundsmagasin Job & Magt.